

Ivan Cankar: Bela krizantema. Založil L. Schwentner v Ljubljani. M. 8°. 84 str. Cena broš. K 1'60, eleg. vez. K 2'60.

Svojim recenzentom je naslovil Ivan Cankar to svoje najnovejše literarno delo. Kdor je zasledoval Cankarjevo literarno delo od prvih začetkov do današnjega dne, mora priznati, da je imel mnogo recenzentov, vsakovrstnih, takih, ki so o njem le poročali, in takih, ki so ga lepo po očetovsko poučevali. Sam pravi v tej svoji knjigi, da se ga dodeljeni mu nauki niso najmanje prijeli. Hodil je svojo pot dalje, in to je bilo prav.

Bela krizantema je nekakšna umetniška in kulturna izpoved njegovega dose-danega dela in njegovega kulturnega naziranja. Kakor vsak umetnik, občutil je tudi on čudno naziranje publike. Dokler namreč ostane pisatelj publikii zaviti v neko nejasno meglo, je razmerje ugodno. Znanega pisatelja sodijo po njegovih delih, občudujejo ga in govore o njem s spoštovanjem. Kakor hitro pa se pisatelj ob-činstvu pokaže tak, kakršnega je dal sam Bog, je publika razočarana, pisatelj postane banalna vsakdanjost in ne cenijo ga več po proizvodih, temveč po navadnem merilu spodobnega meščana in državljana. Takrat se pokaže umetnik, in dobro pravi Cankar sam: „Strašen je trenotek dvoma, neusmiljeno povračilo za ure ponosa in veselja. V tistem trenutku umetnik ni več umetnik. Kdor dvomi o svoji moči, ni več močan, kdor dvomi o svoji veri, ni več veren. — Ko se je Kristus razjokal na Oljski gori, ni bil Bog . . .“ Ali ni to trpka resnica za današnje čase, ko je dvom brezobzirno zavlada, ubil pogum in veselje in pripravil rodovitna tla malodušnosti?

Tisočkrat je literarna kritika o njegovih knjigah zapisala, da Cankar nima pozitivnih idej, da je zgolj jezik, ki ga dela umetnika; kolikrat smo slišali in brali, da so Cankarjeve knjige nerazumljive, brez idejne vsebine, brez življenja. Res je, teorij o življenju in njega namenih Cankar ni razvijal, da bi iz njih ustvarjal žive ljudi. Zato ni imel nobene „pozitivne ideje“. Pozitivna ideja ni stvar umetnika, ampak misleca in učenjaka. Poklic umetnika je, da nam kaže življenje tako, kakor ga vidijo njegove oči, slišijo njegova ušesa. In če pisatelj slika življenje, ki ni prijetno in razkošno, ampak bedno in žalostno, tega ni kriv on. Njegova naloga je bila, podati verno sliko resničnega — to je dovolj, in pozitivna misel se rodi iz namišljene negacije. Čim bolj je pisatelj vezan na živo, resnično življenje, tem večja je njegova produktivnost, in moč njegove umetniške duše raste sama iz življenja. Zato je naziranje, da se vsak pisatelj „izpiše“, samo v toliko pravilno, kolikor se to nanaša na razmerje pisatelja do življenja. Pisatelj, ki ima oči, da vidi, ostane ploden, zakaj njegova plodnost je produkt življenja, iz katerega črpa nepre-stano. Zato pravi Cankar, kadar ga bo objela tema, kadar videl ne bo več, tudi pisatelj in umetnik ne bo in končano bo njegovo delo.

V Beli krizantemi pa nam Cankar izpoveduje tudi svoj kulturni nazor. Do-sedanja slovenska kultura je slonela le na tankem površju izobražencev slovenskega ljudstva. Za globino, za mase ljudstva ta kultura ni bila ustvarjena. Malomeščanstvo je bilo vodilno, ustvarilo nam je romantiko. Ta kultura je bila nekaj skupnega, lepo zaokroženega. Lepota je tičala v tej popolnosti. Bela krizantema ostane lepa cvetlica, pa čeprav jo nosi berač, ki umira lakote na cesti ali pa pred cerkvijo. Na strani 71. nam pripoveduje Cankar lepo povest o krizantemi, ki jo je kupil mlad razsipnik, da je bil olepšan z njo, ko je umrl bede. Ali ni ta povest v svoji enostavnosti krasna povest polpretekle dobe našega kulturnega življenja? Globina slovenske mase se je genila, ko je ubožal doslej vodilni malomeščan. Ubožal je ta malomeščan in najlepši plod njegovega bahatega življenja, romantika, je umrla.

Zakaj življenje, ki neprestano valovi in se prenavlja, je neizprosno, v svojih terjatvah krivično.

„Romantika leži na smrtni postelji, umreti pa se ji še noče; zato so se ujezili nestrpni njeni dediči ter so sklenili, da jo uduše v gnoju. Brez misli, brez sodbe in brez izbire — kar je rodila malomeščanska romantika lepega ali nelepega, večnega ali trenutnega, osmešeno bodi, opljuvano, v gnoj poteptano! . . . Umri, lakaj, da napraviš prostor smrdečemu sužnju!“ . . .

Tako je življenje brezobzirno. Ljudstvo, prezirana masa, se zbuja. Ta masa ne pozna in ne prizna lepote pretekla, razpadle dobe. Sama bo ustvarila kulturo in tej mladi ljudski kulturi bo odslej služila slovenska umetnost. Zakaj tu je novo, resnično življenje, in kaj naj bo umetnost brez življenja, brez stika z domačo grudo, ki se naj to pomlad pognoji znova, da požene nove lepe sadove, dá nova bogastva? Napredek zahteva bogastva, iz bogastva gre življenje.

S prezirljivim nasmehom na licih so gledali slovenski ljudje prizadevanje slovenske globine, povzpeli se do površja. Glej, počila je tanka plast na površju in se razsula. Oči pa so bile začudene. Vedno se je zdelo, da raste tam spodaj plevel, in sedaj poganja pšenica. Mlado je življenje tam spodaj, vse brsti kakor v maju, počasi, toda z gotovostjo se razvija življenje v krepko mladost. Oživela je dolgo pogrešana in pričakovana zarja. — Večen je napredek, večno je življenje, kar je trhlo, odpade samo. Življenje pa je večna mladost in zato: „Starost, kako si še daleč!“

A. P-h.

Artur Sever: Žena. Roman. — V Ljubljani, 1910. Založilo „Jutro“. —

Pred nekaterimi leti je neki dunajski žid lovil študente, da bi mu prevajali v slovenščino tisti nesramni šund, zoper katerega so prav takrat začeli pošteni časopisi brezobziren boj. Veliko se je trudil, preden je dobil siromaka, ki se je polakomil umazanih židovskih krajcarjev. Naših študentov je bilo sram takega dela, kajti kakor so bili lačni in žejni, so v tistih časih še vedeli, da je tiskan papir vsaj v daljni zvezi z narodovo kulturo ter da bi oskrnil to kulturo, kdor bi vedoma in zaradi gole kupčije ponujal ljudem onesnažen papir, roman imenovan. Nazadnje je vendarle stopila grofica beračica z blatnimi čizmi v hišo slovenske književnosti in dobili smo, česar prej nismo imeli: čist, pristen, razgaljen šund. To je že naravnost simbolična smola, da celo v nečednih stvareh zehaje lazimo za drugimi narodi in da smo sprejeli grofico beračico šele tedaj pod streho, ko so jo drugod obrcali. Nerodno je le bilo, da nas je bil obdaril s takim blagom nemški žid, da nismo imeli svojega domačega, samoniklega šunda. Letos smo ga dobili; zdaj ne pogrešamo ničesar več. „Žena“ je zadelala vrzel v naši literaturi, kakor zamaši pest blata luknjo v zidu. Kaj več, mislim, da o tej stvari ni treba govoriti.

Ivan Cankar.

Slovenska čitanka za prvi razred dekliškega liceja. Sestavila in izdala dr. Jakob Sket, c. kr. vladni svetnik, in Josip Wester, c. kr. profesor. Tiskala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu 1910. V. 8°. 258 strani. Cena vez. K 2-60.

Z veseljem sem pozdravil to knjigo kot najboljšo slovensko čitanko. Sestavitelja sta iztrebila iz knjige, kolikor je bilo pač mogoče, oni moralizujoči ton, ki je splošno vladal po naših šolskih čitankah, da nam veje iz nje osvežujoč, moderen duh. Knjiga ima dva dela. Prvi del je namenjen srednjim šolam sploh kot četrta izdaja Sketove slovenske čitanke za prvi razred, drugi del je sestavljen posebno za prvi razred liceja, kjer poučuje učitelj slovenščine po eno uro na teden zgodovino. Če primerjam prvi del nove knjige s treljo izdajo Sketove knjige,